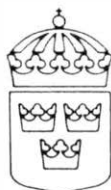

Motion till riksdagen

1987/88:A35

av Alf Wennerfors m. fl. (m)

med anledning av prop. 1987/88:105 om
jämsköldhetspolitiken inför 90-talet

Mot.
1987/88
A35

1 Ökad jämsköldhet mellan könen

Regeringens proposition har rubriken "Jämsköldhetspolitiken under 1990-talet". I realiteten är den emellertid inte något annat än en snabbt hopsatt katalog över områden som har ett mer eller mindre klart samband med jämsköldhet.

Vi har i den moderata motionen 1987/88:A811 om jämsköldhet mellan kvinnor och män, som väcktes i januari i år, utvecklat vår syn på förutsättningar för jämsköldhet. Riksdagen har ännu inte behandlat denna motion. Därför inskränker vi oss nu huvudsakligen till sådana aspekter på jämsköldhet som har direkt anknytning till regeringens proposition.

Regeringen skriver i propositionens inledning bl. a.:

Ett jämsköldt samhälle är ett samhälle där den sneda arbets- och maktfördelningen mellan könen är upphävd och där det alltså praktiskt taget finns en jämn könsfördelning inom alla samhällsområden.

Enligt vår mening är det väsentligt att understryka att jämsköldhet inte bara är en fråga om statistiskt mätbara fakta. Jämsköldhet är också en fråga om valfrihet dvs. enskilda individers möjlighet att utifrån personliga intressen, prioriteringar och förutsättningar välja utbildning, yrke och verksamhet utan att styras av fördomar eller schabloner.

En del av propositionens förslag är rimliga, men mycket av vad som kallas åtgärder är inte mer än allmänna förhoppningar eller självklarheter. Det finns även en del förslag som i själva verket kan försvaga jämsköldhetsarbetet.

Regeringen skriver att det från jämsköldhetssynpunkt är viktigt att det finns god barn-, äldre och sjukomsorg. Det är givetvis riktigt. Regeringens uppfattning om hur en god omsorg skall vara organiserad skiljer sig emellertid från vår.

Regeringen anser att vård och omsorg skall skötas av den offentliga sektorn och avvisar andra alternativ. Vi anser att man inte skall utesluta andra från arbetet med att ge god vård och omsorg till behövande. Föräldrar, handikappade, pensionärer och sjuka måste också själva få vara med och besluta om vård och omsorg. Statsmakernas ansvar för finansieringen av

vård och omsorg innebär inte att vården och omsorgen måste vara organiserad inom den offentliga sektorn.

Mot. 1987/88
A35

Regeringen förmår inte inse att valfrihet är en av förutsättningarna för jämställdhet. Ett exempel är familjepolitiken. Regeringens familjepolitik har som grund att föräldrar inte själva skall få besluta om vilken form av barn tillsyn som de vill ha och som de anser passar deras barn bäst. Det borgerliga förslaget till en familjepolitik för ökad valfrihet innebär att föräldrar skall kunna välja det barnomsorgsalternativ som passar deras situation. Detta skulle underlätta främst för kvinnor att ägna sig åt de arbetsuppgifter de själva vill. Detta vore bra för barnen. Föräldrarna kan få den trygghet som krävs för att kunna kombinera familjeansvar och yrkesliv.

Enskilda alternativ inom vård- och omsorgsområdet är också viktiga för alla dem som i dag är anställda inom den offentliga sektorn. 56 % av de förvärvsarbetande kvinnorna arbetar inom den offentliga sektorn, huvudsakligen inom vård och omsorg. Undersökningar visar att hälften av alla förvärvsarbetande vill ha ny arbetsgivare eller nya arbetsuppgifter. Det behövs därför en rörlig och flexibel arbetsmarknad.

Skall detta vara möjligt måste den offentliga sektorns monopolställning inom många viktiga områden brytas. Inom den offentliga sektorn är utrymmet för individuella variationer mycket begränsat. Allt fler börjar därför resa krav på alternativa lösningar och valfrihet. Många anställda inom de offentliga förvaltningarna har en inneboende skaparkraft som i dag inte kan utvecklas.

En SCB-undersökning visar att två tredjedelar av de tillfrågade vill underlätta för de offentliganställda att starta eget inom den sektor som i dag domineras av de offentliga monopolen.

Trots stort motstånd från socialdemokraterna sker en del privata etableringar inom vård- och servicesektorn. Det är ofta viljestarka kvinnor som genom sitt engagemang, sitt kunnande och sin vilja till förnyelse startar privat verksamhet. Många efterfrågar deras tjänster. I Malmö startas landets första privata företag inom hemtjänsten. I Norrköping och Göteborg drivs privata mödravårdscentraler. Alternativa barnomsorgsformer har ofta startats på initiativ av kvinnor som funnit att de inte längre kan utvecklas inom den kommunala barnomsorgen.

På många andra håll i vårt land finns det liknande verksamheter som tar till vara kvinnors kreativitet. Dessa initiativ, som utgör en stor framtida resurs, möts av misstro från socialdemokratiskt håll. I stället för att underlätta alternativ till offentlig service försöker socialdemokraterna förhindra tillkomsten av sådan verksamhet genom hot om lagstiftning, nya hindrande statsbidragsregler etc. De olika privata initiativen växer fram som ett resultat av dels bristerna inom den offentliga sektorn, dels en önskan från enskilda individer inom vårdsektorn om att på egen hand få förverkliga sina idéer om god vård och omsorg. Nu blockeras denna utveckling i alltför hög grad av främst socialdemokratiska politiker. Dessa måste anpassa sig till krav från medborgarna och inte försöka anpassa medborgarna till sina villkor.

Jämställdhet handlar inte bara om att kvinnor skall tränga in på männens arbetsområden. Den handlar i lika hög grad om att utveckla kreativitet i de stora kvinnodominerade yrkesområdena.

De åtgärder för att bryta de offentliga monopolen som vi föreslår kommer att medföra en breddad arbetsmarknad inom bl. a. vård- och omsorgssektorerna, liksom inom andra delar av den offentliga sektorn där det finns många kvinnor, t. ex. skolväsendet. Det innebär att kvinnorna inom dessa yrkesområden kan välja mellan många olika arbetsgivare och att de får möjlighet att själva pröva sina egna idéer utan att därmed behöva byta yrke. Konkurrens mellan olika arbetsgivare kan också leda till att t. ex. sjuksköterskornas löner återspeglar utbud och efterfrågan och beaktar individuell kompetens. Det skulle ge större genomslagskraft för enskild initiativkraft och enskilt ansvarstagande.

2 Regeringens proposition

Regeringen har uppenbarligen haft ambition att visa handlingskraft men har inte förmått annat än att sätta samman substanslösa förslag utan att i tillräcklig grad först ha försökt att analysera orsakerna till den bristande jämställdheten.

Ökad jämställdhet är i mycket begränsad utsträckning en fråga om lagstiftning eller andra politiska åtgärder. Jämställdhet är en fråga om attityder — i grunden enskilda individers attityder till andra individer. Att påverka föråldrade synsätt tar tid. Samtidigt vet vi att synen på kvinnor och mäns roller i samhället håller på att förändras. Politikernas främsta uppgift måste vara att medverka till att denna process påskyndas genom att aktivt bidra till sådana attitydförändringar.

2.1 Kvotering

På flera ställen i propositionen återfinns mer eller mindre tydliga hänvisningar till att kvotering bör övervägas. Vi anser att kvotering är till nackdel för det kön som avses att gynnas. Kvotering innebär att objektiva urvalskriterier skjuts i bakgrunden till förmån för könstillhörighet. Kvoteringssystem kan undergräva tilltron till individer i den grupp man avser att gynna — de betraktas då inte utifrån sina egna förutsättningar och meriter.

Först om valet står mellan jämbördiga individer kan könstillhörighet tillåtas fatta avgörandet. Det krävs då att urvalskriterierna vägs på ett fullt rättvisande sätt.

2.2 Utbildning och yrkesval

Ett väl fungerande skolväsende kan lägga grunden för den framtida yrkes- och samhällsrollen. Jämställdheten främjas av att så många som möjligt får en god kunskapsgrund inför framtida studie- och yrkesval. Ett skolväsende som är dåligt på att förmedla kunskaper- och färdigheter till eleverna resulterar däremot i att eleverna saknar självförtroende att välja yrkesinriktning efter egna ambitioner.

Regeringen konstaterar i propositionen att könsfördelningen inom de olika utbildningslinjer fortfarande är mycket ojämn. Utbildningsministern vill därför lägga fast mål för att den ur könssynvinkel ojämna rekryteringen skall motverkas inom några utbildningssektorer under de kommande fem åren. Det anmärkningsvärda är att det saknas åtgärder som är kopplade till de ambitiösa målen. Regeringen skriver att den i efterhand under femårsperioden skall återkomma med förslag som främjar de uppsatta målen. Regeringen har uppenbarligen ännu inte funnit några lämpliga specifika åtgärder för att främja mindre könsrollsbundna utbildningsval.

Bland möjliga åtgärder som senare kan bli aktuella är ändrade antagningsregler till gymnasieskolans linjer som innebär att sökande från ett på utbildningslinjen underrepresenterat kön skall gynnas. Sådana antagningsregler tillämpas redan inom en del linjer. Den typen av fördelaktiga regler kan i och för sig bidra till en mera jämn könsfördelning på en utbildningslinje men kan samtidigt skapa andra jämställdhetsproblem. Det kan leda till att kvinnliga och manliga elever betraktas och bemöts annorlunda både under utbildningen och som arbetssökande.

Skall kvinnor kunna vinna inträde på traditionellt mansdominerade yrkesområden måste de, enligt vår mening, göra det med en förvisning om att de är lika duktiga som sina manliga studiekamrater. Därför är det viktigt att skolan på olika sätt stimulerar och hjälper elever att göra val som inte styrs av könsroller. Det åvilar lärare och skolledning att se till att flickor som har intresse och fallenhet för utbildning på traditionellt pojkdominerade utbildningslinjer och vice versa, får stöd och uppmuntran.

Regeringen föreslår kvantitativa mål för att höja andelen studerande av det underrepresenterade könet. Sådana mål föreslås även för viss högre utbildning. Det är i detta sammanhang viktigt att framhålla att sådana mål inte får innebära en absolut styrning av utbildningen. Det vore enligt vår mening inte rimligt att viss utbildning inte startades om för få deltagare av det underrepresenterade könet anmält sig till den aktuella utbildningen.

Könsrollerna måste diskuteras och ifrågasättas i skolundervisningen. De attityder och föredömen som lärare uppvisar är viktiga för elevernas utveckling till vuxna individer. Kan lärare frigöra sig från eget könsrollstänkande och behandla flickor och pojkar lika bidrar detta till att dagens elever som vuxna individer blir mindre bundna till könsroller i både yrkes- och familjeliv.

I propositionen betonas vikten av att fler kvinnliga skolledare rekryteras. I dag är 19 % av studierektorerna kvinnor och enbart 9 % av rektorerna. Regeringen slår därför fast att 1992-1993 bör minst hälften av antalet lediga skolledartjänster tillsättas med kvinnor.

Det är i sig en god ambition att öka antalet kvinnliga skolledare. Få arbetsplatser är så dominerade av kvinnor som skolan. Kvinnor och män inom de olika lärarkategorierna har samma utbildningsbakgrund — likväl är det männen som dominerar på skolledarposterna. Det vore därför naturligt om flera kvinnor blev skolledare.

Även om regeringens målsättning är god, vore det enligt vår mening

olyckligt om tillsättningen av skolledartjänster gjordes med hjälp av könskvotering. Könskvotering främjar inte verklig jämställdhet. De sökandes kompetens och lämplighet bör vara det främsta urvalskriteriet. När meriterna är likvärdiga bör emellertid kvinnor i första hand väljas.

Att få kvinnor söker skolledartjänster kan delvis bero på att de känner sig osäkra i fråga om sin egen kompetens. Erfarenheterna från en del kommuner visar att utbildning och introduktionsperioder är en bra metod för att öka andelen kvinnliga sökande till skolledartjänster.

2.2.2 Yrkesval

Yrkesvalet styrs till stor del av valet av utbildning, men även av arbetsgivares inställning till män och kvinnor vid anställning, befordran och fort- och vidareutbildning. Erfarenheterna visar tydligt att det bästa sättet att stimulera kvinnor att välja traditionellt mansdominerade yrken är att visa dem exempel på kvinnor som redan är verksamma inom dessa yrken. Riktade informationsinsatser är en viktig metod för att öka intresset bland kvinnor att söka sig till traditionellt mansdominerade yrken.

Det är viktigt både för de enskilda kvinnornas yrkesmöjligheter och för Sveriges utvecklingsmöjligheter att kvinnors naturvetenskapliga och tekniska intresse och anlag tas till vara. I dag finns det anledning att tro att många unga kvinnor som skulle haft utomordentliga möjligheter att tillgodogöra sig utbildning inom dessa områden i stället söker sig till utbildningslinjer med traditionellt stort inslag av kvinnor.

Flickor kommer i hemmen i allmänhet i mindre utsträckning än pojkar i kontakt med teknik. Förutom information och föredömen krävs därför en med hänsyn till detta bättre teknisk och naturvetenskaplig undervisning i grundskolans olika stadier.

2.2.3 Särskilda bidrag till arbetsmarknadsutbildning

Regeringen föreslår ett särskilt bidrag på 10 000 kr. för att hjälpa och stödja personer som genomgår arbetsmarknadsutbildning inom yrkesområden som normalt är dominerade av personer av det motsatta könet.

Detta bidrag skall utgå för rekryteringsinsatser, undervisning i särskilda grupper och utökad praktik för det underrepresenterade könet på utbildningar som till 80 % domineras av ett kön.

En jämnare könsfördelning inom arbetsmarknadsutbildning vore självfallet positiv. Att söka sig till otraditionell utbildning kan underlätta för arbetslösa att få ett permanent arbete.

Enligt vår mening kan det vara motiverat med särskilda insatser för att rekrytera elever till könsmässigt icke-traditionella arbetsmarknadsutbildningar. Huvuddelen av utbildningen kan dock ske inom ramen för den normala arbetsmarknadsutbildningen. Många av de andra åtgärderna är av sådan karaktär att det snarare är samarbetsvillighet bl. a. hos de praktikgivande företagen än tillgången på bidrag som avgör om det skall vara möjligt att framgångsrikt slussa in kvinnor respektive män på delar av arbetsmarknaden där de för närvarande är underrepresenterade. Det av regeringen

Mot. 1987/88
A35

föreslagna bidraget förefaller förhållandevis högt. Enligt vår mening bör bidraget på försök utgå under ett års tid. Därefter måste det utvärderas.

Mot. 1987/88
A35

2.3 Samhällsservice och infrastruktur

Ett av de mest oklara förslagen i propositionen gäller vad som kallas samhällsservice och infrastruktur. I propositionen står det att tre kommuner efter ett ansökningsförfarande skall utväljas för "pilotprojekt" som syftar till att upprätta jämställda villkor för män och kvinnor genom att samordna olika politikerområden inom ramen för gällande stöd och bidrag. Det kan gälla arbetsmarknadsfrågor, kollektivtrafik, samhällsservice, öppethållande m. m.

Det är anmärkningsvärt att regeringen tror sig kunna skapa jämställda förhållanden genom att exempelvis ändra busstidtabeller, tider för bastubad och socialhjälp. Så enkelt uppstår inte jämställdhet. Projekten kommer troligtvis bara att leda till att jämställdhetsansträngningar framstår som oseriösa.

Vissa av de svar som regeringen önskar finna genom "pilotprojekten" finns redan. Bl. a. har länsstyrelserna i stor utsträckning försökt kartlägga kvinnors förhållanden inom arbetslivet. Arbetstidskommitténs projektverksamhet kan också ge värdefulla tillskott till jämställdhetsarbetet.

2.4 Regionalpolitiskt stöd

I dag finns det regler för att varje kön måste få del av minst 40 % av de arbetsplatser som skapas med hjälp av lokaliseringssöd. Dessa regler har under senare år kritiserats från praktiska utgångspunkter. I vissa yrken går det dåligt att rekrytera personer från minoritetskönet. På en del orter är arbetslösheten också huvudsakligen koncentrerad till ett kön.

Regeringen skriver nu att åtgärder skall vidtas för att minimera antalet dispenser från gällande regler. Moderata samlingspartiet har i partimotion 1987/88:A484 föreslagit att de nuvarande stödformerna skall slopas och ersättas av en ny form för hjälp till främst nystartade företag — riskgarantilån. Därvid bör kopplingen minska mellan antalet för ögonblicket inrättade nya arbetsplatser och stödets storlek. Något genomgående krav på jämn könsfördelning bör inte heller finnas. Jämställdhetsmålet får inte upplevas som en hämsko för regional utveckling, vilket kan vara fallet om kraven på könsmässigt jämn fördelning av de anställda leder till att vissa verksamheter inte utvecklas. Det viktigaste är att starta en utvecklingsprocess i det lokala näringslivet — det har både män och kvinnor nytta av.

2.5 Ökat uppgiftslämnande

Ett av de meningslösa förslagen i propositionen är att samtliga företag årligen skall redovisa antalet manliga och kvinnliga anställda. Regeringen hävdar att dessa uppgifter kan ge värdefull kunskap. Det är knappast någon intressant information om man får veta att ett visst företag har en större andel kvinnor anställda än ett annat.

Mer intressanta frågor gäller i stället arbetsmarknaden i allmänhet: I

vilka yrken på arbetsmarknaden finns kvinnor? Hur många kvinnor har arbetsledande funktioner? osv.

Mot. 1987/88
A35

Det kan också vara intressant att studera hur ett enskilt företag behandlar kvinnliga anställda: Vilka chefspositioner besätts av kvinnor? Hur befordras de?

I båda fallen behövs uppgifter av mycket bättre kvalitet än vad bolagsberättelser kan ge. Sådana uppgifter bör kunna erhållas genom enkätundersökningar.

Att obligatoriskt samla in uppgifter om könsfördelningen på det sätt regeringen föreslår kan förefalla enkelt och billigt, men i själva verket kan det vara förknippat med en del problem för ett företag att fastställa könsfördelningen under ett år. Med hänsyn till det ringa värdet av dessa könsfördelningsuppgifter bör regeringen inte lägga fram något förslag om ökade skyldigheter för företag att lämna uppgifter inom detta område.

2.6 Utvärdering av jämställdhetslagen

Regeringen avser låta en särskild utredare utvärdera jämställdhetslagen. Det finns goda skäl för att utvärdera vilken effekt jämställdhetslagen har haft. Däremot är det anmärkningsvärt att utvärderingen av en så viktig lag inte skall ske på ett öppet sätt. Enligt vår mening bör utvärderingen göras av en parlamentarisk utredning. På så sätt får alla politiska partier insyn i arbetet.

2.7 Våld mot kvinnor

Under avsnittet om våld mot kvinnor redovisar regeringen förslag som den lagt fram i andra propositioner, t. ex. besöksförbud och eget biträde till målsägare. Till stor del har dessa förslag tidigare lagts fram av moderater. Det anmärkningsvärda är att regeringen inte tidigare har försökt att förbättra kvinnornas ställning på detta område.

Regeringens ovilja att angripa den ökade brottsligheten gör dock att allt fler kvinnor lever i rädsla för det anonyma våldet på gator och torg. Jämställdheten kräver att både kvinnor och män under rädsla skall kunna delta i alla delar av samhällslivet.

2.8 Ökad kvinnorepresentation

Regeringen avser att öka kvinnorepresentationen i statliga organ. Detta är givetvis en riktig ambition. Regeringen föreslår att en slags kontrollstation skall inrättas 1992. Om inte antalet kvinnor i statliga styrelser då uppgår till minst 300 % bör bl. a. lagstiftning övervägas. Även på detta område finns det anledning att reagera mot tankar på kvotering. Kvotering skulle undergräva kvinnornas position i dessa styrelser.

I vissa statliga organ nomineras ledamöterna av olika intresseorganisationer. Regeringen har redan utfärdat direktiv om att den nominerande organisationen skall namnge två personer — en man och en kvinna. På detta sätt skulle regeringen kunna styra utnämningarna i syfte att uppnå en ökad jämlikhet. Hittills har systemet inte fungerat — få organisationer har

följt regeringens uppmaning. Regeringen har uppenbarligen inte förstått den vikt organisationerna fäster vid att själva styra valet av ledamöter och — oberoende av könstillhörighet — föreslå den person som anses bäst kunna företräda organisationen.

Vi har i andra sammanhang understrukt att de korporativa inslagen i den statliga beslutsprocessen bör minska. Således bör färre styrelser för statliga organ utgöras av partsintressenter. Där organisationer och riksdagspartier likväl har till uppgift att nominera ledamöter bör deras självständighet inte trädas för när genom att regeringen genom sin utnämningsrätt försöker påverka interna förhållanden inom organisationen.

När regeringen nu hotar med att organisationer och partier som inte nominerar både en kvinna och en man till varje plats kan förlora sin representation är detta inget annat än ett ohemult utpressningsförsök.

De enskilda organisationerna har ett självständigt ansvar för ökad jämställdhet i samhället. Inget förhindrar dock regeringen att konsekvent framhålla önskvärdheten av en jämn könsfördelning för organisationerna i samband med nomineringar till statliga styrelser.

3 Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående betydelsen för jämställdheten av förändringar inom den offentliga sektorn,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående kvotering vid antagning till utbildningslinjer,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående urvalsregler vid tillsättning av skollärdjänster,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående att de särskilda stödinsatser för kursdeltagare som genomgår för sitt kön otraditionell arbetsmarknadsutbildning skall vara av försökskaraktär under ett år,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående försöksverksamhet med anpassning av samhällsservice och infrastruktur,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående könsfördelningsregler vid regionalpolitiskt stöd,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående ändringar i aktiebolagslagen m. m.,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående behovet av en parlamentarisk utvärdering av jämställdhetslagen.

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som

i motionen anföras angående nominering av ledamöter till statliga organ.

Mot. 1987/88
A35

Stockholm den 5 april 1988

Alf Wennerfors (m)

Bengt Witthom (m)

Anders G Högmark (m)

Erik Holmkvist (m)

Sten Svensson (m)

Sonja Rembo (m)

Ingrid Hemmingsson (m)

Hans Dau (m)

Gullan Lindblad (m)

